

СЛАВИ ГАНЕВ

ОГЛЕДАЛОТО НА СТОКЪР

chitanka.info

*„Един ден дяволът беше в изключително
добро настроение, защото бе направил
огледало...“*

Ханс Кристиан
Андерсен

Огледалото е творение на дявола, създадено, за да отразява душата на онзи, който се огледа в него. Плодът на себелюбието — порочното желание да наблюдаваш сам себе си, проблясва още с първите лъчи на литературата чрез мита за Нарцис и продължава да ни заслепява в басните на Лафонтен и приказките на Андерсен.

Като че ли този грях никога не се е отнасял за писателя Брам Стокър. Авторът на „Дракула“ ни оставя толкова малко сведения за личния си живот, че сякаш сам се е скрил под плаща на своя прочут герой. Вечната нощ пада над ирландеца на 20 април 1912 г., сенките на времето отвлечат душата му, обгръщат я в мрак и ни оставят хиляди догадки. Чудовището на Стокър, някога споделяло неговата участ, излиза от своя литературен затвор и започва да се храни с въображението на публиката. Читателите все по-често попадат на кръвопийци от древни аристократични родове, които спят в ковчези и таят неприязън към разпятия и чесън. Вампирът напада киното, театъра, изобразителното изкуство, музиката, компютърните игри. Стотици творци му отдават част от вдъхновението си. От мрачен силует днес той се е превърнал в плът и кръв, от неясна готическа енигма — в един от най-известните и преекспонирани символи на попкултурата: веднъж е зловещият, изпълнен с ярост Кристофър Лий, друг път — разсмиващият до сълзи Лесли Нилсън, веднъж е виртуозен любовник, друг път — хищен звяр, неспособен да обича. За разлика от него Стокър остава в другата крайност. Двамата разменят ролите си. Както отбелязва Барбара Белфорд в биографията, която пише за ирландеца, вече нямаме Брам-Стокъровия „Дракула“, а Брам Стокър на „Дракула“. Героят като че ли е обрал цялата слава, а Стокър никога не е поглеждал в огледало. За него то остава просто „отвратителна дрънкулка на човешката суета“. Но дали?

След като Кристофър Марлоу и Уилям Шекспир неволно хвърлят първите семена на готиката с драмите „Д-р Фауст“, „Макбет“ и „Хамлет“, са нужни сто и петдесет години, преди жанрът да изкристализира за пръв път в „Замъкът Отранто“ (1764) на Хорас Уолпоул и още толкова, за да достигне своя връх с „Франкенщайн или новият Прометей“ (1818). Могъщата проза на Мери Шели е толкова впечатляваща, че събира в себе си цялата енергия на литературната епоха и дори я щрихира с нюансите на ужаса. Оттук нататък готиката прекъсва застоялото си съществуване. Тя започва да расте с бързи темпове. Цяло поколение автори гради върху мрачните ѝ основи: Едгар Алън По оставя десетки шедьоври на късата проза, Робърт Луис Стивънсън описва „Странният случай с доктор Джекил и мистър Хайд“, Шеридан льо Фану създава красивата кръвопийка „Кармила“. Десетки майстори на словото подготвят почвата за първия истински роман на ужаса — „Дракула“. Стокър събира в своето произведение всички достижения на готиката и литературата на страшното: от харизматичния злодей, обгърнат в мрак, до огледалния светъл образ на протагониста, от красивата романтика до визуалния хорър и сексуалното насилие, от трескавото напрежение до свежия хумор и пародията.

Въпреки че при мисълта за тази книга в ума на незапознатия с нея читател изниква повърхностна история за смърт, разложение, страх и вампири, произведението съдържа много повече. В него са вплетени редица философски теми, които остават встрани от сюжета на популярните филмови екранизации. Стилът на автора е толкова самобитен, че цялостна сценична версия, която да представя всичко в пълнота, е просто невъзможна. Той се спира на всички важни теми, които съпътстват последните години на Викторианската ера.

Такава е онази за „новата жена“, която е дейна, освободена и не живее според старите патриархални порядки. В целия си роман Стокър поддържа мнението, че жената е равна на мъжа такава, каквато е, без да му подражава.

Наред с нея се заражда и „новият век“ със своите технически достижения. Разумът постепенно измества мистичното, фолклора и цялата им романтика, като дава логични обяснения на природните явления. „Всеки ден виждаме около нас появата на нови възприятия, които се смятат за нови и които са си старите, претендиращи да бъдат

млади.“, заявява Ван Хелзинг с абсурдния си изказ. „Дракула“ е роман за края на предразсъдъците, правещи последно усилие да съществуват, преди да бъдат унищожени от съвремението. И все пак ирационалното продължава да живее в десетки псевдонауки като физиогномиката, спиритуализма, криминологичните теории на Ломброзо и Нордау, защото „отминалите векове са имали и имат сила, която простата «модерност» не може да погуби.“

Две години преди Зигмунд Фройд да публикува своята книга „Тълкуване на сънища“ (1899), Стокър сякаш използва неговата теория за цензурирането на сънищата от човешкото съзнание за целите на художествената проза. Зад маската на привидно обикновени сцени той насища действието с еротика. Този похват е изключително могъщ и специфичен за автора. Създадените чрез него асоциации проникват в ума на читателя, дори той да не го желае.

Всички игри на думи, анаграми, кодове и други послания в книгата, които Стокър вплита в текста ненатрапчиво, ни показват, че е обожавал най-различни главоблъсканици, също като древен вампир.

Това превръща книгата в огледало, отразяващо една цяла епоха, прелома между два века и душата на самия Стокър.

През целия си живот той не оставя по-бележито произведение от „Дракула“ и още приживе печели похвалите на критиката и съвременниците си. Сър Артър Конан Дойл заявява в свое писмо до Стокър: „Пиша, за да Ви изразя какво голямо удоволствие беше за мен четенето на «Дракула». Мисля, че е най-добрата демонична история, на която съм попадал от много години насам.“ Британският всекидневник „Дейли Мейл“ излиза със статия, според която творческите умения на писателя са на по-високо ниво от тези на литературни гиганти като Мери Шели, Едгар Алън По, Ан Радклиф и Емили Бронте, а хумористичното списание „Пънч“ нарича героя на Стокър „първи братовчед на Мефистофел“.

Произведението не е единственият образец на „вампирската литература“ от периода. Изпреварват го редица автори като Гьоте („Коринтската невеста“), лорд Байрон („Гяурът“), Полидори („Вампирът“) и много други. То обаче се оказва истински шедьовър, който утвърждава редици стереотипи в цялото изкуство. Влиянието на „Дракула“ е толкова силно, че към настоящия момент едноименният

граф е най-филмираният герой в цялата история на киното след Шерлок Холмс.

Въпреки че ужасът изживява истински апогей през XIX и началото на XX в., той остава встрани от погледите на българските книгоиздатели. Може би изобилието от реални сцени на насилие в онези години отблъсква нашите читатели от тази литература. Ето защо „Дракула“ не намира своя път към българската публика. Това не става и след 1944 г., тъй като хорърът е заклеймен от официалната социалистическа критика. Жанрът е считан за вулгаризация на готиката, предизвикваща нервни болести, психически проблеми и криминални прояви.

Едва в началото на 90-те години източноевропейските издатели отварят очи за литературата на страшното. „Дракула“ е една от първите книги, в които се прицелват. Така през 1990 г. тя се появява в Румъния, Полша, Естония, през 1991 г. в Литва, през 1993 г. в Русия и едва през 2002 г. в Украйна. Повечето от тези издания са непълни. В това отношение България не прави изключение. През 1991 г. на нашия книжен пазар се появява авторизиран вариант на романа с обем около 1/3 от този на оригинала. Той излиза още два пъти: през 2002 и 2009 г. Но защо да слушаме как някой ни описва със свои думи и размишления душата на един автор, когато можем сами да се взрем в отражението ѝ със собствените си очи?

Читателю, ти разгръщаш най-точното и пълно българско издание на Брам-Стокървия „Дракула“. То съдържа цялото произведение без пропуски, без добавени сцени, без преиначени изрази и думи. Включените бележки към него поясняват непознатото за съвременния читател, тълкуват замислите на автора и препращат към мненията на изтъкнати стокърведи.

Добавени са две приложения: „Гостът на Дракула“ — публикуваната посмъртно като отделен разказ първа глава от оригиналния ръкопис на книгата и интервю с автора, взето през 1897 г., които да допълнят разбирането на читателя за Брам Стокър, неговото време и шедьовъра му.

Това е огледалото на Стокър — една вещ, пленила частица от душата му, за да бъде тя достояние за всички нас.

Слави Ганев

14 март 2015 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.